

Janák, Jan

Univerzitní profesor PhDr. František Mainuš, DrSc., šedesátiletý

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1985, vol. 34, iss. C32, pp. [9]-17

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102471>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PROF. PhDr. FRANTIŠEK MAINUŠ, DrSc.

UNIVERZITNÍ PROFESOR
PhDr. FRANTIŠEK MAINUŠ, DrSc.,
ŠEDESÁTILETÝ

Mezi šedesátníky historických kateder filozofické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně se v tomto roce zařadil i prof. dr. František Mainuš, DrSc. Pro toho, kdo zná nezlomnou energii a životní optimismus jubilanta, vypadá toto zjištění na první pohled téměř neuvěřitelně. Na druhé straně však rozsáhlé vědecké dílo, které vyneslo profesora Mainuše na přední místo mezi naše uznávané odborníky v problematice novodobých hospodářských dějin a dějin protifašistického odboje a které je svědectvím toho, že u jubilanta stála vždy na prvním místě vedle pedagogického a veřejně politického působení vědecká práce, je dokladem dlouholetého zodpovědného badatelského úsilí. Stejně odpovědně jako k vědecké a pedagogické práci přistupuje profesor Mainuš ke všem politickým funkcím i k funkcím ve státním aparátě, které zastával a i v současné době zastává.

František Mainuš se narodil dne 18. července 1925 ve Vršovicích nedaleko Opavy, to znamená ve Slezsku, jehož české obyvatelstvo procházelo v novějším období tvrdými životními zkušenostmi, neboť Slezsko bylo v důsledku mnichovského diktátu připojeno k říši. Tato skutečnost se odrazila význačným způsobem zejména od 60. let i v Mainušově vědecké práci. Jeho sociální původ — Mainušův otec pracoval jako tesařský dělník a dělníci byla rovněž jeho matka — byl jedním z činitelů, který jej přivedl záhy do komunistické strany, a určitým způsobem ovlivnil jeho vědecký zájem, který se začal soustřeďovat na novodobé hospodářské a sociální dějiny. Po ukončení obecné školy začal F. Mainuš studovat v roce 1935 na reálném gymnáziu v Opavě. Po připojení Opavy k říši sdílel spolu se svými rodiči a třemi sourozenci osudy ostatního českého obyvatelstva v odtrženém pohraničí, které neopustilo svoje domovy a tvořilo českou menšinu v říšské župě sudetské a bylo tak vystaveno stálému germanizačnímu tlaku ze strany nacistů. Zpočátku mohl F. Mainuš pokračovat ve studiu na reálném gymnáziu v Moravské Ostravě-Privoze na území tzv. protektorátu, již na počátku září 1941 byl však v souvislosti s nacistickou politikou vůči českému obyvatelstvu v odtrženém pohraničí pracovní nasazen a až do osvobození republiky v květnu

1945 pracoval jako pomocný dělník v několika podnicích v Hradci u Opavy a v Krnově. Teprve osvobození Československa Sovětskou armádou umožnilo F. Mainušovi, aby mohl opět studovat na střední škole, kterou dokončil v květnu 1946 maturitou na reálném gymnáziu v Opavě. Po úspěšném složení zkoušky zralosti se F. Mainuš zapsal na filozofickou fakultu brněnské univerzity a zvolil si obory dějepis a němčinu; na dějepis se stal zákem především Josefa Macůrka, Rudolfa Urbánka a Jindřicha Šebánka a na němčině Antonína Beera a Leopolda Zatočila. Mainuš se současně zapsal na archivní studium při tehdejší Masarykově univerzitě a studoval zde archivnictví. Toto studium bylo přičleněno k semináři paleografie a diplomatiky na filozofické fakultě a Mainušovým učitelem zde byl především ředitel tohoto studia profesor Jindřich Šebánek. Ve jmenovaném semináři pracoval F. Mainuš již během studia jako pomocná vědecká síla a v roce 1950 zakončil svoje studium na filozofické fakultě i na archivní škole a získal aprobaci středoškolského profesora dějepisů a němčiny. Závěrečná zkouška na archivním studiu z téhož roku jej opravňovala k práci archiváře. Po ukončení fakulty pracoval F. Mainuš krátkou dobu jako vychovatel učňů a od 1. října 1950 až do 30. září 1952 byl archivářem a posléze vedoucím Archivu pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce v Brně. Mezitím složil v roce 1951 státní rigorózní zkoušky a dosáhl doktorátu filozofie v oboru pomocných věd historických na podkladě disertační práce Česko-polské vztahy ve 12. století na poli diplomatiky. Byla to rozšířená a prohloubená verze tzv. písemné domácí práce předložené na závěr archivního studia. V roce 1952, když byl zaveden v našich zemích podle sovětského vzoru systém vědeckých hodností a instituce vědeckých aspirantů, byl F. Mainuš vyzván, aby se přihlásil do konkursu na interní vědeckou aspiranturu pro obecné dějiny. Z konkursu vyšel vítězně a od 1. října 1952 se stal jedním ze tří interních vědeckých asirantů na katedře historie. Jeho školitelem byl prof. dr. Bedřich Šindelář, DrSc., a protože obor západoevropských obecných dějin byl velmi slabě personálně vybaven a výuka spočívala na bedrech profesora Šindeláře (prof. dr. Rudolf Holinka zemřel 4. prosince 1953), byl F. Mainuš pověřen od školního roku 1954–1955 přednáškami z novějších obecných dějin. Přestože byl již tehdy jeho pedagogický úvazek značný, neboť kromě přednášek vedl i semináře, ukončil interní vědeckou aspiranturu v termínu složením kandidátských zkoušek a obhájoucí kandidátské práce Plátenictví na Moravě a ve Slezsku ve století po třicetileté válce v březnu 1957 před vědeckou radou filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a stal se jedním z prvních kandidátů věd na brněnské filozofické fakultě.

Viděli jsme, že Mainušův vědecký zájem se zpočátku upíral k problematice pomocných věd historických a jmenovitě diplomatiky ve 12. století. Nastoupením vědecké aspirantury došlo k časovému posunu Mainušova zájmu na problematiku období zejména od poloviny 17. do konce 18. století a k tématickému posunu na otázky přechodu od feudalismu ke kapitalismu, a to obzvláště na vývoj moravské a slezské manufakturní výroby. Šlo o problémy, kterým byla do té doby věnována pozornost pouze ojedinělá, takže nebylo možno přehodnocovat v marxistickém duchu výsledky, k nimž dospělo buržoazní dějepisectví, nýbrž bylo nutno

pracovat ve velmi rozsáhlé míře s obrovským množstvím archivních pramenů, z nichž mnohé si musil F. Mainuš vypůjčovat z fondů Archivu dvorské komory ve Vídni. Při tomto sledování počátků a rozvoje manufakturní výroby se zaměřil na nejdůležitější moravské a slezské výrobní odvětví, tj. kromě plátenictví zejména na vlnářství a bavlnářství.

Od 1. října 1955 se stal F. Mainuš odborným asistentem filozofické fakulty a převzal převážnou část přednášek a seminářů z novodobých obecných dějin. Dne 25. ledna 1961 se jako jeden z prvních odborných asistentů brněnské filozofické fakulty habilitoval prací o moravském a slezském vlnářství a bavlnářství v 17. a 18. století a k 1. březnu 1962 byl jmenován a ustanoven docentem nejnovějších obecných dějin. Stal se tak jedním z vedoucích představitelů nové marxistické generace na fakultě, jejíž pracovníci vzpomínají zejména na jeho dlouholeté úspěšné působení jako tajemníka redakční rady Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity a Spisů filozofické fakulty. Patří mezi ty, kteří svou nezištnou prací a operativním jednáním obnovili v té době vydávání fakultních publikací. Svou úzkou spoluprací se Státním pedagogickým nakladatelstvím v Praze, které bylo tehdy vydavatelem těchto publikací, a s národním podnikem Tisk v Brně se stal jedním ze zakladatelů poválečné publikační činnosti na brněnské filozofické fakultě.

Od počátku 60. let se badatelský zájem F. Mainuše posunul ještě více směrem k současnosti a toto období bylo ve znamení jeho úzké spolupráce s doc. dr. Zdeňkem Konečným, CSc. Šlo o velmi plodnou periodu v životě obou autorů, Z. Konečný však bohužel předčasně zesnul již 15. srpna 1970 (narodil se 6. března 1929). Oba autoři zaměřili svou pozornost na problematiku osvobození Československa a sledovali osvobozovací akce Sovětské a rumunské armády. Další rozsáhlý badatelský okruh, který tehdy začal zajímat jak F. Mainuše, tak i Z. Konečného, bylo použití cizích pracovních sil ve válečném hospodářství nacistického Německa. Toto údobí bylo pro F. Mainuše plodné přesto, že vážné onemocnění, které jej postihlo na konci roku 1964, jej vyřadilo na několik roků z vědecké práce. Koncem 60. let se však jeho stav zlepšil natolik, že právě v těchto letech napsal a vydal s Z. Konečným, s nímž jej pojilo nejenom pracovní pouto, nýbrž i dlouholeté hluboké přátelství, několik knih a studií, které měly značný ohlas v socialistických zemích a přispěly ke konsolidaci narušených vědeckých styků. Nyní mohl F. Mainuš pokračovat i ve své veřejně politické činnosti (již předtím byl vedoucím stranické skupiny na historických katedrách, členem fakultního výboru KSČ a lektorem krajského a městského výboru KSČ) a byl kooptován do fakultního výboru ROH, kde byl pověřen vedením ideově politické práce. Téměř ve stejné době se stal předsedou pobočky Historické společnosti v Brně, lektorem a členem vedení lektorské skupiny dějin KSSS při Městském výboru KSČ v Brně, členem smíšených mezinárodních komisí, a to čs.-německé a čs.-rumunské komise, stejně jako i jiných komisí ČSAV. V roce 1978 byl pověřen vedením oddělení archivnictví na katedře historie a archivnictví a v roce 1983 jmenován předsedou komise pro obhajoby kandidátských prací z pomocných věd historických, zejména je ale nepřetržitě od roku 1973 proděkanem filozofické fakulty pro studium při zaměstnání a pro výstavbu a předsedou racionalizační komise. Současně je předsedou komise pro státní zá-

věrečné a státní rigorozní zkoušky z oboru archivnictví a členem komisi pro tyto zkoušky na oboru historie.

Výsledky své badatelské práce přednesl F. Mainuš na konferencích v Sovětském svazu, kde má mimořádně velký počet osobních přátel, v NDR, PLR a RSR. Roku 1981 bylo ukončeno profesorské řízení a F. Mainuš byl jmenován profesorem novějších obecných dějin. V roce 1982 obhájil profesor Mainuš doktorskou práci a byla mu udělena hodnost doktora historických věd.¹

Vědecké působení profesora Mainuše jsme si již rozdělili do několika hlavních okruhů. V průběhu 50. let to bylo období přechodu od feudalismu ke kapitalismu na Moravě a ve Slezsku, a to zejména manufakturní výroba v celé její složitosti. Od počátku 60. let se jeho zájem přesunul na rovněž již zmíněné dva další okruhy, z nichž jeden tvoří osvobození Československa Sovětskou a rumunskou armádou a další problematika použití cizích pracovních sil v německém hospodářství za druhé světové války. V souvislosti s jubileem brněnské univerzity v roce 1969 se stal profesor Mainuš členem autorského kolektivu pověřeného zpracováním jejích dějin. V období 70. a 80. let se opět vrátil určitým způsobem k hospodářským dějinám do poloviny 19. století, a to zejména svou zásadní účastí na zpracování dějin celnictví. Mimoto vydal profesor Mainuš množství populárních a příležitostných prací i studií.

Na svůj první hlavní úkol po nástupu vědecké aspirantury se F. Mainuš připravil několika dílčími časopiseckými studiemi. Musel v nich zaujmout stanovisko k zásadním teoretickým otázkám přechodného období od feudalismu ke kapitalismu,² věnovat pozornost složitým otázkám obchodu s přízí a sledovat snahy rakouské vlády o vytvoření obchodního centra v Těšíně, které by alespoň částečně nahradilo Vratislav, ztracenou roku 1742 ve prospěch Pruska.³ Dále byl nucen řešit otázku pracovních sil v moravských a slezských manufakturách a otázku předení, které poskytovalo zaměstnání velmi značnému počtu venkovských obyvatel a byl

¹ Základní životní údaje a přehled hlavních prací profesora Mainuše obsahuje sborník *Slavica na Universitě J. E. Purkyně v Brně. (Filologie, literární věda, historiografie, uměnovědy)*, Brno 1973, s. 213–214. Bibliografie prací je obsažena v těchto publikacích: František Jordán–František Hejl, *Historické katedry, v: Vám poděkování a lásku Vám*, Praha 1960, s. 220–234; *Ročenka University J. E. Purkyně 1964*, Brno 1965, s. 69–70, 74; *Ročenka brněnské university 1964–1968*. Uspořádal František Hejl, Brno 1969, s. 421, 425–428; *Ročenka University Jana Evangelisty Purkyně 1968–1975*. Uspořádal František Hejl, Brno 1976, s. 680; *Uspostavení Brunensis 1919–1969*, Brno 1969, s. 110–111, 113–114; Jan Janák–Richard Pražák, *Historické katedry University J. E. Purkyně v Brně*, Zprávy Československé historické společnosti 5, 1962, č. 1, s. 54–57.

² Srov. *Příspěvek k hospodářským dějinám českých zemí v 2. polovině 18. století*, Slezský sborník 52, 1954, s. 165–179 a 24 s. příloh; *První manufaktury na Moravě. K otázce přechodu od feudalismu ke kapitalismu se zvláštním zřetelém k Moravě a Slezsku*, Časopis Matice moravské 73, 1954, s. 57–68; *K textilní výrobě na Moravě a ve Slezsku ve druhé polovině 18. století*, ČMM 75, 1956, s. 225–280.

³ Srov. *Obchod přízí na severní Moravě a ve Slezsku po třicetileté válce*, ČMM 74, 1955, s. 223–245; *Těšínské veletrhy v letech 1775–1782*, Slezský sborník 53, 1955, s. 305–339; *Obchod rakouského Slezska v roce 1775*, Slezský sborník 54, 1956, s. 393–402.

zde vytvořen značně složitý systém vzájemných vztahů.⁴ Zvláštní pozornost zaměřil F. Mainuš na harrachovskou plátenickou manufakturu v Janovicích u Rýmařova, která patřila k nejrozsáhlejším a nejprogressivnějším podnikům svého druhu v českých zemích.⁵ Mimoto se zabýval i studiem některých význačných manufaktur jiných oborů a výroby v důležitých regionech.⁶

Svoje studium dějin manufakturní výroby završil F. Mainuš publikováním dvou monografií, které jsou stále citovány v odborné literatuře zabývající se manufakturami v českých zemích. Obě tyto práce položily pevný základ dalšímu bádání o manufakturní výrobě na Moravě a ve Slezsku a tvoří důstojný pandán knihy Arnošta Klímy *Manufakturní období v Čechách* (Praha 1955).⁷

Ke starším hospodářským dějinám se vrátil profesor Mainuš opět v posledních letech studií o haugwitzovské soukenické manufaktuře v Náměšti nad Oslavou,⁸ zejména ale svým význačným podílem na zpracování dějin československého celnictví. Profesor Mainuš vyšel vstříc společenské objednávce Ústřední celní správy ČSSR, která projevila mimořádný zájem o zpracování široce pojatých dějin celnictví, a vytvořil autorský kolektiv, do jehož čela se postavil. Tyto dějiny jsou chápány nejenom jako dějiny cla a organizace jeho vybírání, nýbrž jako dějiny mezinárodního obchodu v širokých souvislostech. Profesor Mainuš byl vedoucím jak užšího autorského kolektivu, který připravil první ucelenou publikaci o dějinách celnictví v ČSSR,⁹ tak i rozšířenějšího autorského kolektivu, který prohloubil první publikaci a rozhojnil ji o nové poznatky z do té doby neprobádaných archivních i jiných pramenů.¹⁰ V obou případech byl profe-

⁴ Srov. *Pracovní síla v moravskoslezských manufakturách v 18. století*, SPFFBU 1956 C 3, s. 153—159; *Opavský pšadlácký ústav*, v: *Opava. Sborník k 10. výročí osvobození města*, Ostrava, KNV 1956, s. 206—216.

⁵ Srov. *Janovické harrachovské plátenické podnikání v letech 1746—1756*, Slezský sborník 54, 1956, s. 468—494; *Janovické harrachovské plátenické podnikání v letech 1756—1778*, Slezský sborník 55, 1957, s. 392—411, 461—480.

⁶ Srov. *Ke studiu dějin hornictví a hutnictví na Ostravsku*, Slezský sborník 51, 1953, s. 408—416; *Manufaktura na výrobu fajansí v Hranicích na Moravě z konce 18. století*, SPFFBU 1958 C 5, s. 98—122; *Prószkowska manufaktura wyrobów fajansowych w latach 1769—1783*, Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka 13, 1958, s. 223—241; *Slezsko a Morava po třicetileté válce a v 18. století*, v: *K otázkám dějin Slezska*, Ostrava 1956, s. 110—119; *Soukenictví na Jihlavsku v 18. století*, Vlastivědný sborník Vysočiny, oddíl věd společenských 3, 1959, s. 117—131.

⁷ Srov. *Plátenictví na Moravě a ve Slezsku v XVII. a XVIII. století*, Ostrava, Krajské nakladatelství 1959, 245 s. a obraz. přílohy. Publikace Slezského ústavu ČSAV v Opavě, svazek 33; *Vlnářství a bavlnářství na Moravě a ve Slezsku v XVIII. století*, Praha, SPN 1960, 245 s. Spisy University v Brně — filosofické fakulty, svazek 66.

⁸ Srov. *Počátek průmyslové výroby v Náměšti nad Oslavou*, Z kralické tvrže 6, 1972—1973, s. 30—36. Náměšťskem se zabýval F. Mainuš také v článku *Selské nepokoje na náměšťském panství v roce 1775*, Z kralické tvrže 8, 1975—1976, s. 35—43.

⁹ Srov. František Mainuš—Jan Janák—Vladimír Horváth, *Historie celnictví v ČSSR*, Praha, Ústřední celní správa FMZO a Naše vojsko 1977, 235 s.

¹⁰ Srov. *Celnictví v Československu. Minulost a přítomnost*, Praha Naše vojsko 1982, 358 s. Autorský kolektiv dále tvořili Slavomír Brodessor, Vladimír Horváth, Jan Janák, Milena Pospíšilová a Jozef Watzka.

sor Mainuš autorem kapitol o celnictví v českých zemích od počátku až do roku 1848. Mohl vycházet zejména ze své znalosti merkantilistické státní politiky, která se v habsburské monarchii stále intenzivněji prosazovala od poloviny 17. století, a ze svých dřívějších výzkumů týkajících se dějin obchodu.

Práce druhého základního badatelského okruhu, které se zabývají osvobozením Československa, byly podníceny blízkím se jubileem patnáctého výročí osvobození našich zemí v roce 1960. Téměř ve stejné době začal F. Mainuš rozšiřovat svůj badatelský zájem na problematiku života v odtrženém pohraničí za nacistické okupace¹¹ a na zkoumání života válečných zajatců.¹² V roce 1960 vydal za spoluautorství Z. Konečného svou první studii o osvobození Brna¹³ a oba autoři zahájili velmi rozsáhlé heuristické práce, jejichž výsledkem bylo shromáždění velkého množství vzpomínek sovětských a rumunských osvoboditelů (k tomuto účelu navázali plodné kontakty s desítkami institucí a stovkami jednotlivců v Sovětském svazu, kteří se aktivně účastnili osvobozovacích bojů na našem území buď jako frontovní vojáci nebo jako partyzáni) a dále potom bohatých výpisů z obecních kronik, v nichž byl postup osvobození zachycen. Od této doby pojí F. Mainuše úzké přátelství s množstvím občanů Sovětského svazu, z nichž někteří zastávají ve veřejném životě významné postavení. Shromážděné vzpomínky jsou uloženy v Archivu Univerzity J. E. Purkyně. Prvním výsledkem této pilné práce byla kniha F. Mainuše a Z. Konečného vydaná roku 1961 a po ní následovaly další knižní publikace tohoto charakteru.¹⁴ Do této skupiny prací majících charakter většinou edic je možno zařadit i zpracování osvobozovacího procesu v několika studiích a článcích¹⁵ a soupisy památných míst protifašistického odboje.¹⁶

¹¹ Srov. *České školství na našem pohraničí za nacistické okupace se zvláštním zřetелеm k severní Moravě a Slezsku*, Slezský sborník 57, 1959, s. 277–312.

¹² Srov. *Sovětské válečné zajatci na našem území v letech druhé světové války*, v: *Vám poděkování a lásku Vám*, Praha, SPN 1960, s. 41–57.

¹³ Srov. *Sovětská armáda v bojích o Brno*, v: *Sborník 15. výročí osvobození Brna*, Brno 1960, s.

¹⁴ Srov. *Vybojovali nám mír. Sborník vzpomínek sovětských vojáků na osvobození ČSR*, Praha, Naše vojsko 1961, 400 s. a obraz. přílohy (společně s Z. Konečným); *Bojovali za našu slobodu*, [Praha], Svět sovětů 1961, 90 s. (společně s Z. Konečným a Jozefem Hrozičikem); *Osvobození Severomoravského kraje ve světle kronik*, Ostrava, Krajské nakladatelství 1952, 145 s. a obrazové přílohy (společně s Z. Konečným); *Kronika osvobození Jihomoravského kraje*, Brno, Krajské nakladatelství 1962, 144 s. a obraz. přílohy (společně s Z. Konečným); *Rumunská armáda v bojích za našu slobodu*, Banská Bystrica, Stredoslovenské vydavateľstvo 1963, 163 s. (společně s Z. Konečným a Pavlem Benešem); *Nezapomenutelné jaro. Vzpomínky sovětských vojáků na osvobození Československa*, Praha, SNPL 1965, 309 s. a obraz. přílohy (společně s Z. Konečným); *Ve jménu přátelství. Rumunská armáda v bojích za osvobození Československa*, Brno, Blok 1975, 189 s., obraz přílohy a mapy (společně s Pavlem Benešem); *Nezapomenutelná setkání*, Praha, Mladá fronta 1980, 160 s. a obraz. přílohy (spolu s Evou Konečnou); *Prietenia cehoslovaco-română. File din cronici de război*, Bucuresti, Editura militară 1969, 231 s. a obraz. přílohy (spolu s Z. Konečným).

¹⁵ Srov. *Osvobození Brna 1945*, Sborník Matice moravské 84, 1965, s. 5–27 (spolu s Z. Konečným a Jozefem Pluhařem); *Osvobození jižní Moravy 1945*, Informátor Krajského pedagogického ústavu v Brně 2, 1965, č. 2, s. 1–9 (spolu s Z. Konečným a Jozefem Pluhařem); *Náhlada německého a českého obyva-*

I při zpracování třetího základního badatelského okruhu uskutečnil F. Mainuš spolu s Z. Konečným rozsáhlou heuristiku a oběma autorům se podařilo shromáždit velmi rozsáhlé vzpomínky českých občanů, kteří byli totálně nasazeni na území Německa a Rakouska. Zpracování této tematiky bylo završeno vydáním dvou knižních publikací o Česích totálně nasazených v Německu, které měly velmi rozsáhlý ohlas jak v naší i zahraniční odborné literatuře, tak i u čtenářské veřejnosti.¹⁷

Kromě toho, že se F. Mainuš věnoval osudům totálně nasazeného českého obyvatelstva, zpracoval vesměs ve spolupráci s Z. Konečným i použití válečných zajatců a ostatních občanů, zejména sovětských a polských, na území nacistického Německa. Toto studium zahájil článkem uveřejněným již v roce 1960¹⁸ a pokračoval zpracováním dějin některých kmenových zajateckých táborů (tzv. stalagů) v našich zemích a v Polsku,¹⁹ sledováním pracovního nasazení Poláků,²⁰ studií, která zhodnotila celkové použití práce válečných zajatců a cizích civilních dělníků,²¹ zabýval se opětovně sovětskými civilními občany na pracích v Německu,²² zvláštní pozornost věnovali oba autoři francouzským, anglickým a italským vá-

telstva v roce 1945 na území ČSR, SMM 85, 1986, s. 184—194; *Nezapomenutelné jaro na Opavsku*, Slezský sborník 73, 1975, s. 85—99; *Účast rumunských vojsk v osvobozovacích bojích na Moravě*, Vlastivědný věstník moravský 27, 1975, s. 31—43; *Osvobození Československa ve vzpomínkách sovětských vojáků*, SPFFBU 1974—1975 C 21—22, s. 7—20; *Rumunská armáda v bojích při osvobození Československa*, ČMM 94, 1974, s. 301—320; *Rumunská armáda v bojích při osvobození Moravy*, VVM 32, 1970, s. 333—341;

¹⁶ Srov. *Památná místa protifašistického boje Jihomoravského kraje*, Praha, Naše vojsko — Český svaz protifašistických bojovníků 1978, 138 s.; *Památná místa protifašistického boje v okolí kralické tvrze*, Z kralické tvrze 9, 1978, s. 48—57.

¹⁷ Srov. *Totální nasazení. Češi na pracích v Německu 1939—1945*, Brno, UJEP 1970, 223 s. Spisy Univerzity J. E. Purkyně v Brně — filozofická fakulta, svazek 151; *Totálně nasazení (1939—1945)*, Praha, Mladá fronta 1974, 213 s. a obraz. přílohy. Edice Archiv, svazek 12.

¹⁸ Srov. poznámku 12.

¹⁹ Srov. *Obozy jenieckie na Górnym Śląsku. (Z dziejów stalagu cieszyńskiego)*, Katowice, Śląsk 1969, 138 s. a 1 mapa (spolu s Z. Konečným); *Dějiny Stalagu v Českém Těšíně (1941—1945)*, Český Těšín, MěstNV 1979, 83 s. a přílohy; *Jenicy wojenni na Górnym Śląsku w czasie drugiej wojny światowej (Stalag VIII B (D) Cieszyn)*, Zaranie Śląskie 1965, s. 663—679 (spolu s Z. Konečným); *Przyczynek do historii obozu jeńców w Lambowicach*, Studia Śląskie 1969, s. 325—340 (spolu s Z. Konečným).

²⁰ Srov. *Pracovní nasazení Poláků v okupovaném pohraničí Československa za druhé světové války*, Slezský sborník 61, 1963, s. 385—403 (spolu s Z. Konečným); *Polscy obywatele na obszarze okupowanej Czechosłowacji podczas II wojny światowej*, Przegląd zachodni 1964, s. 327—350 (spolu s Z. Konečným); *Poláci na československém území za války a jejich odpor proti fašismu*, Slezský sborník 62, 1964, s. 322—340 (spolu s Z. Konečným).

²¹ Srov. *O nové hodnocení válečných zajatců a cizích civilních dělníků v týlu fašistického Německa 1939—1945*, SPFFBU 1963 C 10, s. 85—106 (spolu s Z. Konečným).

²² Srov. *Sovětská civilní občane na nucených pracích v okupovaném Československu 1941—1945*, ČMM 83, 1964, s. 129—157 (spolu s Z. Konečným); *Sovětské je graždane na territorii Čechoslovakii vo vremja vtoroj mirovoj vojny*, Istorija SSSR 1965, s. 195—202 (spolu s Z. Konečným); *Sovětská zajatci na československém území za druhé světové války*, Historie a vojnctví 1965, s. 333—358 (spolu s Z. Konečným).

lečným zajatcům,²³ nasazení české mládeže na zákopové práce v posledních fázích války, práci slovenských občanů v Německu a na území protektorátu²⁴ a národnostní politice nacistů vůči válečným zajatcům a cizím pracovníkům²⁵ a ve zvýšené míře se zabývali situací na polském území.²⁶ Koncem 60. let sledovali oba autoři osudy českých občanů nasazených na pracích v Německu před vypuknutím druhé světové války a na jejím počátku²⁷ a v roce 1970 vydal F. Mainuš studii hodnotící celkově podíl cizinců na válečném hospodářství říše.²⁸

Z ostatních prací profesora Mainuše byla zde již zmíněna jeho účast na zpracování dějin brněnské univerzity,²⁹ mimoto vydal společně s docentem Konečným studii o československo-sovětské hospodářské smlouvě z roku 1935 a některé jiné studie a články.³⁰

Z populárních publikací nelze zapomenout na práci o dějinách Moravy do roku 1781,³¹ která byla rozebrána ihned po vydání. V rámci státního

²³ Srov. *Les Français sur la territoire Tschecoslovaque pendant la deuxième guerre mondiale*, SPFFBU 1965 C 12, s. 163—181 (spolu s Z. Konečným); *British Prisoners-of-War in Czechoslovakia and Upper Silesian Territory during the Second World War*, SPFFBU 1966 C 13, s. 147—162 (spolu s Z. Konečným); *L'impiego della manodopera italiana in Cecoslovacchia durante la seconda guerra mondiale*, Rivista il Movimento di Liberazione in Italia 1966, numero 82, fascicolo I, s. 1—20 (spolu s Z. Konečným).

²⁴ Srov. *Nasazení české mládeže při budování zákopových opevnění koncem druhé světové války*, SMM 86, 1967, s. 17—42 (spolu s Z. Konečným); *Slováci na pracích v Německu a protektorátě za druhé světové války*, Historický časopis 17, 1969, s. 565—590 (spolu s Z. Konečným).

²⁵ Srov. *Die Nationalitätenpolitik der Nazis gegenüber den Kriegsgefangenen und Fremdarbeitern*, SPFFBU 1964 C 11, s. 157—194 (spolu s Z. Konečným); *Národnostní politika nacistů vůči válečným zajatcům a cizím dělníkům*, Informátor Krajského pedagogického ústavu v Brně 3, 1966, s. 1—20 (spolu s Z. Konečným).

²⁶ Srov. *Sprawozdania sytuacyjne prezesa regencji Inowroclawskiej w okresie okupacji hitlerowskiej z lat 1940—1942. (Przeegląd problematyki)*, Ziemia Kujawska 3, 1971, s. 91—119.

²⁷ Srov. *Pracovní nasazení Čechů v Německu před vypuknutím druhé světové války*, SPFFBU 1970 C 16, s. 121—142 (spolu s Z. Konečným); *Pracovní nasazení Čechů v Německu počátkem druhé světové války (1939—1942)*, SPFFBU 1968 C 15, s. 27—51 (spolu s Z. Konečným).

²⁸ Srov. *Cizinci na pracích v Německu v letech 1939—1945*, SPFFBU 1970 C 19, s. 141—160.

²⁹ Srov. *Dějiny university v Brně*, Brno, UJEP 1969, 492 s. a obrazová příloha (vedoucím autorského kolektivu byl František Jordán a dalšími jeho členy byli Marie Bednaříková, František X. Halas, Zdeněk Konečný a Jaroslav Mlýnský); *Z dějin Masarykovy university*, ČMM 88, 1969, s. 191 až 211.

³⁰ Srov. *Čechoslovensko-sovětský obchodní dohoda 1935 g.*, SPFFBU 1967 C 14, s. 101—116; *Češi na moravsko-českém pohraničí ve světle zprávy říšského ministra vnitra z roku 1940*, Jižní Morava 12, 1976, s. 75—80; *Poznámka k okupačnímu režimu v protektorátě Čechy a Morava*, Acta Universitatis Wratislaviensis No. 366, 1977, s. 283—287; *Rozhodující podíl Sovětského svazu na vítězství ve druhé světové válce*, SPFFBU 1980 C 27, s. 243—252; *Tschechische Aufklärung und nationale Wiedergeburt in ihrem Verhältnis zu Russland*, Wissenschaftliche Zeitschrift der Universität Halle 29, 1980, Heft 1, s. 41—44; *Přátelské vztahy československých a sovětských občanů v letech druhé světové války*, SPFFBU 1976—1977 C 23—24, s. 7—20; *Proti fašismu*, v: Brno—Plodiv, Brno, Blok 1975, s. 56—66.

³¹ Srov. *Stopami minulosti. Kapitoly z dějin Moravy a Slezska*, svazek I, do roku 1781, Brno, Blok 1979, 225 s. a obraz. přílohy (spolu s Z. Konečným).

plánu Dějiny Moravy má profesor Mainuš zpracovat manufakturní období a odboj proti nacistům a osvobození Moravy a Slezska.

Tato jubilejní vzpomínka nemůže být ani zdaleka úplná a nepostihuje dostatečně všechny stránky života a díla profesora Mainuše. Nelze zde vypočíst, kolik diplomních prací vzniklo pod jeho vedením, kolik posudků napsal na kandidátské, habilitační a doktorské práce nebo pro různá nakladatelství. Nebylo vzpomenuáno ani toho, že již dlouhá léta přednáší úvod do dějin Německa pro studenty germanistiky, že se na počátku 70. let podílel na výuce marxismu-leninismu na univerzitě, že je dlouholetým členem redakční rady Slezského sborníku a úzce spolupracuje se Slezským ústavem ČSAV v Opavě a že byl určitou dobu vedoucím pracoviště psychologie na filozofické fakultě.

Budiž však dovoleno popřát alespoň závěrem prof. dr. Františku Mainušovi, DrSc., jménem všech jeho spolupracovníků, kolegů, přátel i žáků, aby mohl ještě dlouhá léta i nadále pracovat ve zdraví a v dobré duševní pohodě stejně úspěšně jak na poli pedagogickém, tak i vědeckém a veřejně politickém.

Jan Janák

